

**erasmus en de geloofscrisis van
jan van der maude.**

kartuizer van het domus capellae te herne

De onuitputtelijke brievenchat van Erasmus, uitgegeven door P.S. Allen en recent vertaald door A. Gerlo (1), bevat twee documenten die voor de geschiedenis van het kartuizersklooster te Herne van direct belang zijn; het eerste, omdat het aan Erasmus is gericht en verstuurd vanuit "De Kapelle", een tweede, omdat het gegronde vermoeden bestaat dat het door Erasmus werd geadresseerd aan een monnik aldaar.

De brief die op 6 april 1517 werd verstuurd vanuit het "domus Capellae dive Mariae prope Angiam", werd geschreven door Johannes Harenaceus, een gelatiniseerde versie van zijn naam Jan Van der Maude (2).

De familienaam Van der Maude komt ettelijke malen voor in de correspondentie van Erasmus, omdat Livinus, de broer van Jan een trouwe en toegewijde pennevriend is geweest van de prins van het humanisme.

De kontakten tussen Livinus Ammonius, de gelatiniseerde versie van zijn naam, en Erasmus, zijn grondig bestudeerd door P.N.M. Bot (3) en fragmentair belicht door A. Roersch (4).

Over Jan Van der Maude zijn de gegevens echter veel schaarser en lange tijd heeft men over zijn persoon volledig in het duister getast, tot F.V. Goethals enige opheldering bracht (5).

Terecht heeft Paul Bergmans er in de Biographie National op gewezen dat F.V. Goethals jammer genoeg geen bronnen vermeldt en dat zijn gegevens dus onder voorbehoud dienen bekeken te worden (6).

Wij moeten wachten tot E. Lamalle in 1932, in een grondig gefundeerde studie klaarheid brengt over het materiaal dat door Goethals moet zijn geraadpleegd (7). Lamalle publiceert hier o.a. een uittreksel van de "Series Monachorum" samengesteld door B. Pede (8), waaruit blijkt dat Johannes Harenaceus, de Harena, Ammonius of Van der Maude geboren werd te Gent op het einde van de 15e eeuw. Hij trad in 1500 tot de orde der kartuizers toe en schreef onder meer een voortzetting op de "Chronica Domus Capellae", eveneens gepubliceerd door Lamalle (9). Zijn stijl is duidelijk beter dan die van zijn voorganger Arnoldus Beeltsens, zijn typering van personen is meestal raak en zijn taalgebruik ademt reeds het opkomend humanisme uit.

Lamalle karakteriseert hem als volgt: "Voici un représentant des temps nouveaux, esprit inquiet et quelque peu aigri, touché par le souffle naissant de L'Humanisme et de la Réforme, représentant très infidèle d'ailleurs de la génération qu'il a coudoyée dans son couvent" (10).

Inderdaad, Jan Van der Maude is in de kartuizersorde samen met zijn broer een van de eerste grote aanhangers van het humanisme dat zijn leidsman had gevonden in Erasmus. Dat verklaart waarom hij zich in zijn "Chronica" geregeld pejoratief

uitlaat over de kennis van zijn medebroeders "litteris latinis mediocriter eruditi" (11), en toenadering gaat zoeken tot de grootste letterkundige van zijn eeuw. Precies bij de kartuizers is deze nieuwe stroming zeer koel ontvangen, omdat de orde bekend stond omwille van haar behoudsgezind karakter, soberheid en gestengheid, elementen die wel verenigbaar waren met Erasmus' zoektocht naar de essentie van de geloofsbelijdenis, maar lijnrecht stonden tegenover het jonge, borrelende weten, dat de studie van de antieken aan het licht bracht. Het humanisme als dusdanig werd door sommige kartuizers zonder meer als ketters van de hand gewezen.

Om Jan Van der Maude beter te leren kennen kunnen wij het best de brief bekijken die hij op 6 april 1517 aan Erasmus richtte (12) :

Een priester, Simon genaamd, afkomstig uit de familie van een zeer eerbaar man en expert in het recht, Gaspard Halmale, schepen van de stad Antwerpen, genoot van onze gastvrijheid een nacht gedurende de vasten. Toen ik hem 's morgens vragen begon te stellen over Erasmus (mijn eerste woorden hebben immers bijna altijd betrekking op de geleerden) antwoordde hij dat Erasmus het goed stelde en dat hij te Antwerpen bij Pieter Gillis verbleef, een zeer wijs man en eerste secretaris van Antwerpen; en hij voegde er aan toe: "Wij, zei hij, voeren geregeld familiale gesprekken met hem, soms bij ons thuis, soms bij zijn gastheer, soms ergens anders".

"Mag ik U vragen, sprak ik, wanneer de gelegenheid zich voordoet hem in mijn naam de groeten over te brengen, en als je hem persoonlijk ontmoet dat te doen met deze woorden: een kartuizer, uit het klooster De Kapelle groet U, Erasmus, omdat hij U een warm hart toedraagt, en hij bidt U nederig, mocht op een dag Uw pad in die richting lopen, een bezoek te willen brengen aan het Kapelle-klooster en broeders te ontmoeten die U zeer verknocht zijn." Zo luidde mijn groet, zeer geleerde Erasmus; en indien die U al te overmoedig toescheen, dan smeken wij U in naam van Uw humaniteit, het te willen toeschrijven aan onze affectie. Ik moet U niet langer storen, want Uw alombekende studieactiviteiten zijn ons niet onbekend. Intussen vervullen wij onze plichten van de vriendschap door goede dingen over U te voelen, te zeggen, U al wat goed is toe te wensen, goed voor U te bidden (wat ik tot op heden heb gedaan).

Stel het wel, allerdierbaarste sierraad van onze generatie, en als dat mogelijk is, draag ons een warm hart toe, omdat wij U een warm hart toedragen. In het huis van de Heilige Maria-Kapelle bij Edingen op 6 april 1517."

Zoals wij merken is het een luchthartige brief, waarin de kartuizer zijn onverholen achting te kennen geeft voor de persoon en het werk van de Rotterdammer. De

inhoud verraadt echter weinig meer over het karakter van zijn auteur, dan zijn dorst naar de letteren, die in Herne moeilijk kon gelaafd worden. Toch is hijzelf volledig in de ban van het opkomend humanisme "de viris enim eruditus mihi fere primus est sermo" verklaart hij immers.

Staat die uitlating dan niet diametraal tegenover wat Livinus Ammonius over de kartuizers in het algemeen beweerde: "dat het overigens uitstekende mannen zijn ... zij het dan dat zij weinig oplopen met hen die zich toeleggen op de studie van de letteren." (13) ?

De kloof tussen Jan Van der Maude en zijn medebroeders moet mettertijd groter zijn geworden, tot zij uiteindelijk is uitgelopen op een conflict met zijn oversten. Pede vermeldt in zijn "Series Monochorum ..." (14) :

"In dat zelfde jaar (1529) droeg onze broeder Jan een Sapphisch gedicht op over de tortel en de pauw, dat hij een paar dagen eerder had gecomponeerd, aan de Illustere Heer Van Nassau de Jongere, die ons samen met zijn gevolg een bezoek bracht en het dankbaar aanvaardde. Ja waarschijnlijk vanaf dat ogenblik begon zijn geloofstrouw a.h.w. te wankelen, wat wij kunnen opmaken uit het gebrek aan stabiliteit, waartegen gewaarschuwd wordt in het verslag van het algemeen Kapittel en uit de feiten die volgen waaruit wij waarlijk redenen hebben het te veronderstellen : enerzijds omdat hij in zijn geloofstwifel langs een brief om raad zocht bij Erasmus, anderzijds ook omdat de brief van Erasmus, die onze Surius citeert in het jaar 1536 aan hem gericht was."

Pede citeert dan enkele uittreksels uit de brief van Erasmus ; precies die, welke ook door Surius (15), waren aangehaald. Die citaten hebben de indentificatie van het bedoelde document toegelaten. Het blijkt algauw dat Surius geen datum had vermeld, en dat Pede zich van datum had vergist. Surius is zeer vaag gebleven in verband met de bestemming "ad quemdam cartusianum" en die is tot op heden in een nevel van onzekerheid gehuld.

De brief is te vinden in de "Opera Omnia" van Erasmus (16), de briefeditie van Allen (17) en de vertaling bij Gerlo (18).

Hoewel het dus bepaald onzeker is of de bestemming wel Jan Van de Maude is, haakt de brief perfect in op de crisis die onze kartuizer heeft doorgemaakt.

Ik citeer hem in vertaling (19) :

"Je geschenken deden mij een groot genoegen. Ik stel het goed, tenminste, zo goed als men mag verwachten van een grijsaard met een zwakke gezondheid, overstelpt door mateloos werk, waartegen een kranige jongeling nauwelijks opgewassen is. Ik feliciteer je met je goede lichaamsgezondheid, maar betreur veel meer de slechte

toestand waarin je gemoed verkeert. Het hangt immers niet van onszelf af een lichaam in goede gezondheid te hebben ; maar wij zijn grotendeels zelf verantwoordelijk voor een gezonde toestand van ons gemoed. Ik vrees dat jij je laat om de tuin leiden door de goocheltrucs van sommigen die vandaag met een schitterende woordenvloed de Evangelische vrijheid uitbazunen. Geloof mij, indien je de zaken van naderbij zou kennen, zou je minder ontevreden zijn met het leven dat je leidt. Ik zie een categorie mensen opduiken waarvoor mijn hart huivert. Ik merk dat niemand er beter op wordt maar allen die ik goed heb gekend slechter, zodat het mij bitter spijt ooit in mijn boeken de vrijheid van geest gepredikt te hebben ; hoewel ik dat met goede intenties heb gedaan, niets minder verwachtend dan dat er een volkje van dat slag zou de kop opsteken.

Het lag in mijn bedoeling op die manier de aandacht af te wenden van de uiterlijkheden en naar de ware godsvrucht toe te groeien. Nu worden de uiterlijke ceremoniën op dergelijke wijze uitgeroeid, dat er in de plaats van de geestesvrijheid een teugellose losbandigheid van het vlees komt. Sommige steden van Duitsland worden overspoeld door landlopers, afvallige monniken, gehuwde priesters, haast allen ellendelingen en schooiers. Er wordt niets anders meer gedaan dan gedanst, gegeten, gedronken en overspel gepleegd ; ze onderwijzen, noch ze leren. De soberheid en eerlijkheid in het leven is zoek. Overal waar zij zich bevinden, worden alle goede leerstellingen samen met het plichtsbefef met de voeten getreden. Ik had je nog meer over hen geschreven, indien het veilig ware geweest het op papier te zetten.

Gedurende zovele jaren heb je op lofwaardige wijze geleefd in dat klooster, en reeds neigt je leeftijd naar de levensavond, waarschijnlijk ben je negen of acht jaar jonger dan ik. Je leeft op een zeer confortabele plaats, onder een zeer gezonde hemel ; je kontakten met geleerden brengen je veel troost ; goede boeken ontbreken er niet, noch talent. Wat kan er in dit leven aangenamer zijn dan te verpozen in dergelijke landouwen en als het ware een voorsmaak te hebben van het hemelse geluk, vooral in deze tijd ? Woester en rampzaliger dan deze eeuw kan er immers niets bedacht worden. Ik ken personen, die, misleid door het rookgordijn van de vrijheid, hun kloosterorde verlaten hebben. Na van godsdienst te zijn veranderd, zijn zij ook gehuwd, intussen zijn zij ongelukkig, verbannen, verfoeid door hen aan wie zijn dierbaar waren. Dan zijn zij in een dergelijk parket terecht gekomen dat indien er sommigen zouden zijn die iets goeds voor hen zouden willen doen, het gevaarlijk zou zijn dat te doen. God weet hoe het met hun geweten is gesteld, en laten zij zelf uitmaken of hun nieuwe broederband hen genoeg verschaft. Wat voor een vrijheid is dat dan, waar het niet toegelaten is te bidden, waar het niet toegelaten is te

offeren, niet toegelaten is te vasten, niet toegelaten is vlees te derven? Bedenk maar iets wat ellendiger kan zijn dan dergelijke toestanden, ja zelfs in deze eeuw! Indien men jong zou zijn of rijk, dan zou men enkele jaren kunnen genieten van de voordelen van deze wereld, indien de voordelen zich tenminste daar bevinden, maar om dat nu op oudere leeftijd te ondernemen, dat lijkt mij eerder waanzin dan dwaasheid. "Maar het zijn de verordeningen, de afgunst en dergelijke die op mij wegen." Om het even welk euvel van dat slag, is gemakkelijk te dragen, indien men er maar met de gepaste gemoedsgesteldheid tegen aankijkt. In het andere kamp zullen er meer kwalen te dragen zijn. Laat God dus een meer heldere geest schenken aan hen die je gemoedsrust vertroebelen met roddels van dat slag. Indien mijn arm lichaam slechts de kracht had om in leven te blijven, ik mag sterven, indien ik niet liever daar met jou zou vertoeven dan in het paleis van de keizer eerste bisschop te zijn. Maar jij kent noch je geluk, noch de ellende van deze eeuw. Wij moeten niets verwachten van een concilie. Het zal te laat komen, aangezien de tweespalt tussen de prinsen het in de weg staat; en indien het er mocht komen, dan zou men er zestien jaar handelen over totaal andere zaken dan over de ceremoniën. Daarom, mijn allerdierbaarste broeder in de Heer, vraag ik je, smee ik je, bezweer ik je, in naam van onze oude, ja eeuwige vriendschap, die weerzin volledig uit je geest te bannen, en je oor niet meer te lenen voor de gevaarlijke roddels van die mensen, die je niet hebben willen helpen, maar je belachelijk maken, wanneer ze je in een hinderlaag hebben gelokt. Indien je de bedrieglijke begoochelingen van deze wereld veracht, indien je je gans aan Christus overgeeft, in de gewijde literatuur en de meditatie over het hiernaams gans opgaat, geloof mij, dan zul je een overvloed aan troost vinden, en die kleine struikelblokken, waarover je het hebt, zullen in rook opgaan. Indien je naar mijn raad luistert en je ontdekt dat het niet waar is, wat ik zeg, dan heb je het recht op mij boos te zijn. Laat de Heer je hart vervullen met elke geestelijke troost, vriend en allerdierbaarste broeder in de Heer.
Geschreven te Bazel 15 oktober 1527.

Erasmus van Rotterdam eigenhandig."

Pede geeft als commentaar op de inhoud van deze brief (20):

"Deze brief van Erasmus, indien hij aan onze broeder Jan was gericht, heeft hem van uittreding weerhouden, maar heeft zijn gemoedsgesteldheid of zijn hang naar het Lutheranisme niet gewijzigd. Dit bewijst het visitatieverslag van het klooster de Kapelle anno 1539, waarin het volgende te lezen staat:

"Wij hebben er monniken en lekenbroeders (wat wij met vreugde attesteren) aangetroffen, die voor het grootste deel aanbeveling waardig zijn en op juiste wijze op weg zijn naar de waarheid van het Evangelie en de gehoorzaamheid aan onze orde;

hoewel in hun midden broeder Jan Van der Maude aanwezig was, iemand die door de Lutherse ketterij aangevreten is en die door zijn koppige verdorvenheid zijn medebroeders in verwarring brengt en onnoemelijk veel aanstoot geeft. Daarom werd hij door Eerwaarde Pater Prior in zijn cel opgesloten met beperking van levensmiddelen. Toen wij hem met de gepaste tussenpersonen niet van zijn dwalingen en valse opinies hadden kunnen afbrengen, dit concluderend uit de uitlatingen van zijn medebroeders, hebben wij geoordeeld dat men zijn voorgeschreven opsluiting moest verderzetten met een nog strengere beperking van voedsel. De overigen echter ... enz."

Toen heeft hij van die dwaling en dwaasheid afstand gedaan en is overleden in de schoot van de Heilige Moeder De Roomse Kerk, want zijn dood staat vermeld in het verslag van het algemeen Kapittel, en wordt herdacht in de kalender van dit huis op 27 oktober 1543. Het is echter onbekend hoeveel jaar hij opgesloten bleef."

Tot hier het relaas van Pede.

Onze Jan Van der Maude bevond zich dus duidelijk in dezelfde situatie als de monnik aan wie Erasmus de hoger geciteerde brief richtte. De "acht of negen jaar jonger" dan Erasmus, zou voor J. Ammonius kunnen kloppen (hij trad immers in 1500 tot de orde toe). De "goede boeken" waarvan Erasmus gewag maakt, zouden kunnen doelen op de bibliotheek die Jacobus Ammonius, hun vader, aan Herne schonk, en op de verzameling die Jan zelf wist samen te brengen (21). Verder is het bekend dat de Rotterdammer zich verantwoordelijk voelde voor allen die in zijn spoor opteeden voor de geestesvrijheid; dubbel voor hen die met oprechte bedoelingen de lijn doortrokken en gewapend met zijn ideeën interesse vertoonden voor de leer van Luther. Zijn ontuchtering over de verwezenlijking van het Lutheranisme was immers groot. Daarbij kwam dat de kartuizersorde in 1526 te rade was gegaan bij Natalis Beda, professor aan de Sorbonne, om te bepalen welk standpunt er moest ingenomen worden tegenover het werk van Erasmus (22), die met klem de lectuur ervan afraadde; een stelling die in 1537-1538 door het algemeen Kapittel onderschreven werd (23).

Ook de broer van Jan Ammonius, Livinus, had geregeld conflicten met zijn kerkelijke overheid, omwille van zijn onverholen sympathie voor Erasmus; zo erg zelfs, dat hij in 1533 de kartuizerij van St.Maartensbos bij Geraardsbergen, waar hij meer dan dertig jaar had geleefd, diende te verlaten en zijn intrek te nemen in Coninckxdal bij Gent, vanwaar hij in 1541 als straf naar Munnikhuizen bij Arnhem werd gezonden, afgesloten van elk intellectueel verkeer (24).

Tot hier de argumenten die in de richting van Jan Ammonius wijzen als bestemming van de bewuste brief.

De tegenargumenten wegen echter zwaar door: is het immers niet bepaald onwaar-

schijnlijk dat Erasmus, aan een, in de wereld van de letteren onbekende kartuizer, een dergelijk belangrijke brief zou schrijven? Veronderstelt de uitdrukking "in naam van onze oude, ja eeuwige vriendschap" geen geregelde contacten (25), terwijl de naam Jan Van der Maude of Harenaceus verder niet meer opduikt in de Erasmus-correspondentie? Het valt mij bijzonder moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk deze uitlating te beschouwen als een epistolaire omgangsvorm die zou duiden op de "amicitia" die alle humanisten ter wereld verbond, gezien de gevoelsgeladenheid die uit deze zeer belangrijke brief spreekt. Het is best mogelijk dat Erasmus zich over het algemeen betrokken voelde bij de geloofscrisis, waarvan hij, zij het dan indirect, aan de basis lag, maar hiervoor komen talrijke monniken in geloofstwijfel in aanmerking; geen enkel argument wijst specifiek op Jan Ammonius, men zou zelfs gerust Livinus Ammonius als bestemming in overweging kunnen nemen.

Het feit dat vanaf januari 1531 de briefwisseling tussen de twee broers afgebroken is (26), laat vermoeden dat de opsluiting van Jan Van der Maude ook zijn literaire bezigheden heeft stilgelegd. Waarschijnlijk hadden de beide broers vanwege hun overheid verbod opgelegd gekregen met mekaar te corresponderen, uit angst dat de ketterij van Jan de reeds gevaarlijke houding van Livinus alleen nog kon verslechteren.

Behalve de reeds geciteerde "Chronica Domus Capellae", hebben wij van de hand van Johannes Harenaceus nog een gedicht op het doopsel van Karel V, dat opgenomen is in het handschrift van P. De Wal (Wallius) (27).

Tot slot nog een bedenking.

De opsluiting van Jan Van der Maude te Herne en de verbanning van Livinus uit St. Maartensbos, mogen niet beschouwd worden als een fait divers van de geschiedenis van de zestiende eeuw. Zij tonen duidelijk aan welke houding de conservatieve krachten hebben aangenomen tegenover het opkomend humanisme, en vooral in het geval van onze kartuizer van Herne, hoe sterk het Erasmiaanse ideaal verbonden leek met de theorie van de Lutherse leer, althans in de ogen van een wereldvreemde monnik, die moeilijk kon inzien dat Erasmus zelf meer en meer afstand nam van Luther, naarmate hij inzag dat de nieuwe leer in haar uitvoering elke gevestigde waarde op losse schroeven zette en een oorlog ontketend had, waarvan de afmetingen niet te overzien waren.

Rudolf De Smet

Medewerker aan het Interuniversitair
Instituut voor de Studie van de
Renaissance en het Humanisme van de V.U.B.

- (1) ALLEN (P.S.), ALLEN (H.M.), *Opus Epistolarum Des. Erasmi Roterodami*, Oxford 1906-1958.
GERLO (A.), *La Correspondance d'Erasmus*, University Press Bruxelles, 1967-1982.
XI delen (Ploeg o.l.v. A. Gerlo).
- (2) DEVOCHT (H.), *History of the foundation and the rise of the Collegium Trilingue Lovaniense, 1517-1550*, Leuven 1951-1955, p. 191 noemt de beide broers "Van de Zande"; in alle andere bronnen treffen wij Van der Maude aan.
- (3) BOT (P.N.M.), Levinus Ammonius en Erasmus, *Postillen over kerk en maatschappij*, Utrecht 1964, p. 326-343.
- (4) ROERSCH (A.), *La Correspondance de Laevinus Ammonius, Bulletin de la Société d'Histoire et de Archéologie, Gent 1901*
ROERSCH (A.), *L'Humanisme belge à l'époque de la Renaissance*, Bruxelles 1910, p. 57-68.
- (5) GOETHALS (F.V.), *Lectures relatives à l'histoire des sciences etc. en Belgique*, Bruxelles 1837, t.II, p. 110-111.
- (6) BERGMANS (P.), Art. Maude (Jean Van der), *Biographie Nationale*, Bruxelles, 1866-1944, vol. XIV p. 83-84.
- (7) LAMALLE (E.), *Arnoldus Beeltsens et Jean Ammonius, Chronique de la chartreuse de la Chapelle à Herinnes-lez-Enghien*, Louvain, 1932.
- (8) PEDE (B.), *Series monachorum professorum cartusiae B.M.V. de Capella et illorum qui in illa prioris munus egerunt ab initio foundationis eiusdem domus ad annum 1762*.
Handschrift in bezit van de familie Van Wayemberg te Herne.
- (9) o.c. p. 91-166.
- (10) o.c., Introduction p. XVII.
- (11) Matig onderlegd in de Latijnse letteren.
- (12) ALLEN (P.S.), o.c., vol. IV, nr. 570, p. 537-538.
GERLO (A.), o.c., vol. IV, nr. 570, p. 676.
De Nederlandse vertaling valt onder onze persoonlijke verantwoordelijkheid.
- (13) ALLEN (P.S.), o.c., V, nr. 1463 r. 80. p. 489.
- (14) PEDE (B.), o.c., uitgegeven door LAMALLE (E.), o.c., p. 210.
De Latijnse tekst laten wij hier achterwege en bieden U de vertaling aan.
- (15) SURIUS (L.), *Commentarius brevis rerum in orbe gestarum ab anno salutis M.D. usque in annum M.D. LXXIII*, Coloniae 1584, p. 290-291.
- (16) D. ERASMI *Opera omnia*, Leydae 1703, t. III. col. 1024-1025 p.u.
- (17) ALLEN (P.S.), o.c., vol. VII, nr. 1887 p. 198-201.
- (18) GERLO (A.), o.c., vol. VII, nr. 1887 p. 242-244
- (19) De excerpten van de brief, die door Pede worden geciteerd, zijn in Nederlandse vertaling te vinden in: WAYEMBERG (K.), Een ketter in 't Kartuizerklooster de Kapelle te Herne, in: *Eigen Schoon*, vol. III, Opwijck 1913 p. 34-35.

- (20) PEDE (B.), o.c. ed. LAMALLE (E.), o.c. p. 212.
- (21) AMMONIUS (J.), *Chronica* ed. LAMALLE (E.), o.c., p. 109, 110.
- (22) ALLEN (P.S.), o.c., VI p. 67. nr. 1571.
- (23) LAMALLE (E.), o.c., p. 149.
- (24) BOT (P.N.M.), o.c. p. 339.
ROERSCH (A.), *La Correspondance* ... o.c., p. 58, 61, 62.
- (25) LAMALLE (E.), o.c., p. 211, ziet hierin precies de grootste hinderpaal om Jan Van der Maude als bestemming te beschouwen.
- (26) ROERSCH (A.), *La Correspondance* ... o.c., p. 67.
- (27) WALLIUS (P.), *Collectaneum rerum gestarum et eventuum Cartusiae Bruxellensis*, Koninklijke Bibliotheek Brussel, Afd. Hss, Nr. 7043.